

УДК 316.613.434-053.6:364.624

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2026.1.2>**Вікторія БІЛЕНЬКА***асистент кафедри соціології та соціальної роботи, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», вул. Гоголя, 29, м. Дніпро, Україна, 49044***ORCID:** 0009-0002-7697-4728**Бібліографічний опис статті:** Біленька, В. (2026). Соціальна профілактика агресивної поведінки серед підлітків. *Вісник Humanitas*, №1, 9–16, 2026 doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2026.1.2>**СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ**

У статті йдеться мова про проблему агресивної поведінки підлітків та можливості її соціальної профілактики у сучасному освітньому і соціальному середовищі. Розкрито причини, які пов'язані з розвитком агресивних проявів у підлітковому віці: особливості сімейного виховання, вплив однолітків, медіапростору, соціальної нестабільності та психоемоційного навантаження. Встановлено, що підлітковий вік супроводжується активними змінами особистості, формуванням ціннісних орієнтацій, потребою у соціальному визнанні та емоційною чутливістю. За наявності несприятливих умов це може призводити до появи агресивних форм поведінки. Узагальнено погляди науковців щодо поняття агресії та агресивної поведінки, а також описано соціально-психологічні і педагогічні чинники, які впливають на її прояв серед підлітків. Окремо розглянуто зміст соціальної профілактики агресивної поведінки підлітків у закладах освіти. Відзначено, що результати профілактичної роботи пов'язані з ступенем взаємодії педагогів, психологів, соціальних працівників і батьків, а також зі створенням безпечних умов освітнього процесу, у якому підтримується адекватне спілкування, взаємоповага та розвиток соціальних навичок підлітків. Зазначено, що профілактика передбачає раннє виявлення факторів ризику, формування навичок емоційної саморегуляції у підлітків, розвиток умінь ненасильницького розв'язання конфліктів і підтримку позитивних форм взаємодії у шкільному колективі. Наголошено, що поєднання освітніх, соціально-педагогічних і психологічних заходів є важливою умовою ефективної профілактичної роботи з підлітками. У підсумку підкреслено, що системна соціальна профілактика агресивної поведінки допомагає зменшити рівень конфліктності серед підлітків, сприяє формуванню безпечного соціального середовища та підтримує їхню соціалізацію. Отримані положення можуть бути використані у практиці соціальної роботи та під час організації профілактичних програм у закладах загальної середньої освіти.

Ключові слова: агресивна поведінка, підлітки, соціальна профілактика, освітнє середовище, соціально-педагогічна робота, соціалізація.

Viktorii BILENKA*Assistant Professor at the Department of Sociology and Social Work, Higher Education Institution "Pryazovskyi State Technical University", 29 Hoholia str., Dnipro, Ukraine, 49044***ORCID:** 0009-0002-7697-4728

To cite this article: Bilenka, V. (2026). Sotsialna profilaktyka ahresyvnoyi povedinky sered pidlitkiv [Social Prevention of Aggressive Behavior among Adolescents]. *Vichlyvist. Humanitas*, 3, 9–16, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2026.1.2>

SOCIAL PREVENTION OF AGGRESSIVE BEHAVIOR AMONG ADOLESCENTS

The article deals with the problem of aggressive behavior of adolescents and the possibilities of its social prevention in the modern educational and social environment. The reasons associated with the development of aggressive manifestations in adolescence are revealed, in particular, the peculiarities of family upbringing, the influence of peers, the media space, social instability and psycho-emotional stress. It has been established that adolescence is accompanied by intensive changes in personality, the formation of value orientations, the need for social recognition and emotional sensitivity. In the presence of unfavorable conditions, this can lead to the emergence of aggressive forms of behavior. The views of scientists on the concept of aggression and aggressive behavior are summarized, and the socio-psychological and

© В. Біленька, 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

pedagogical factors that influence its manifestation among adolescents are also described. The content of social prevention of aggressive behavior of adolescents in educational institutions is separately considered. It is noted that the results of preventive work are associated with the degree of interaction between teachers, psychologists, social workers and parents, as well as with the creation of safe conditions for the educational process, in which adequate communication, mutual respect and the development of social skills of adolescents are supported. It is noted that prevention involves the early identification of risk factors, the formation of emotional self-regulation skills in adolescents, the development of non-violent conflict resolution skills and the support of positive forms of interaction in the school community. It is emphasized that the combination of educational, socio-pedagogical and psychological measures is an important condition for effective preventive work with adolescents. As a result, it is emphasized that systemic social prevention of aggressive behavior helps reduce the level of conflict among adolescents, contributes to the formation of a safe social environment and supports their socialization. The obtained provisions can be used in the practice of social work and when organizing preventive programs in secondary education institutions.

Key words: aggressive behavior, adolescents, social prevention, educational environment, socio-pedagogical work, socialization.

Актуальність проблеми. Проблема агресивної поведінки підлітків останніми роками активно обговорюється як у наукових дослідженнях, так і в практиці соціальної роботи та педагогіки. У шкільному середовищі все частіше спостерігаються прояви вербальної, фізичної та непрямой агресії, що ускладнює спілкування між учнями, негативно впливає на психологічну атмосферу в колективі та створює додаткові труднощі під час організації освітнього процесу. Поява подібних проявів зумовлена поєднанням соціальних, сімейних і психологічних факторів, які впливають на формування поведінки підлітків.

Підлітковий вік пов'язаний із помітними змінами в емоційній сфері, само-сприйнятті та соціальних контактах. У цей період відбувається становлення системи цінностей, посилюється потреба у схваленні з боку однолітків, а також зростає чутливість до оцінки з боку оточення. Якщо підліток не отримує достатньої підтримки або не має позитивних прикладів взаємодії, це може викликати конфліктність, імпульсивність та агресивні реакції. Науковці зазначають, що агресивна поведінка у підлітковому віці часто формується під впливом як індивідуально-психологічних особливостей, так і соціальних умов, серед яких важливими є сімейні стосунки, стиль виховання, норми групи однолітків та медіа-середовище (Гуцуляк, 2022; Shcherban; Bretsko; Varha, 2022).

Поведінку підлітків помітно змінюють і соціальні потрясіння та тривала нестабільність у суспільстві. Умови воєнного часу, порушення звичного способу життя, підвищене емоційне напруження у родині і у навчальних колективах підвищують ризик агресивних проявів, що доводять результати сучасних дослід-

жень (Платонова, Дрижак, 2023). У таких умовах освітні заклади окрім навчальної функції виконують також підтримувальну соціальну роль, при цьому сприяють створенню безпечного середовища для розвитку підлітків.

Саме тому зростає значення соціальної профілактики агресивної поведінки. Вона передбачає узгоджену роботу педагогів, психологів і соціальних працівників, яка спрямована на попередження виникнення деструктивних моделей взаємодії, розвиток навичок самоконтролю та формування конструктивних способів розв'язання конфліктів.

Питання соціальної профілактики агресивної поведінки підлітків є актуальним як для теорії, так і для практики соціально-педагогічної роботи. Аналіз даної проблеми допомагає краще зрозуміти фактори ризику, визначити дієві напрямки профілактичної роботи та виявити можливості для вдосконалення соціально-педагогічної роботи у закладах загальної середньої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема агресивної поведінки підлітків досліджується у рамках психології, педагогіки, соціальної роботи та соціології. Більшість науковців розглядають агресію як складне явище, що формується під впливом як особистісних, так і соціальних факторів. Зокрема, С. Ворона зазначає, що агресивність у підлітковому віці часто виступає формою протесту, який пов'язаний із непорозумінням зі сторони дорослих або незадоволеністю власним становищем, що може проявлятися у конфліктній поведінці та труднощах у взаємодії з оточенням (Ворона, 2019). Авторка також звертає увагу на значення темпераменту підлітків, емоційної збудливості та імпульсивності, як факторів прояву агресивної реакції.

Сучасні дослідження показують, що агресію доцільно розглядати ширше, ніж окрему дію чи емоцію. Так, К. Сергєєва пропонує трактувати її, як модель поведінки, яка включає повторювані агресивні дії та ситуаційний стан агресивності (Сергєєва, 2016). Такий підхід дає можливість аналізувати агресивну поведінку підлітків з урахуванням їхніх емоційних переживань, мотивації, особливостей мислення та соціального досвіду.

І. Мазоха розглядає агресивність і конфліктність, як прояв деструктивних психічних станів, які пов'язані із фрустрацією, емоційною напруженістю та труднощами самоконтролю (Мазоха, 2025). На думку дослідниці «агресивна поведінка може виконувати функцію зниження внутрішньої напруги» і бути реакцією на несприятливі соціальні умови.

Соціально-педагогічну профілактику розглядають, як сукупність освітніх, виховних і соціальних заходів, що підтримують позитивний розвиток підлітка та сприяють зменшенню агресивних проявів у шкільному середовищі (Арама, Шимко, 2023; Семигіна, 2020).

У рамках соціально-педагогічних досліджень агресивну поведінку підлітків часто розглядають через процеси соціалізації та вплив соціального середовища. О. Безпалько визначає соціальну профілактику, як систему соціальних, економічних, правових і психолого-педагогічних заходів, які спрямовані на запобігання негативних явищ і підтримку гармонійного розвитку особистості (Безпалько, 2023). Такий підхід підкреслює потребу у комплексній профілактичній роботі, що враховує як особистісні, так і соціальні фактори ризику.

Ідеї профілактики агресивної поведінки представлено у працях С. Стельмах, яка пропонує багаторівневу модель соціальної профілактики з виділенням первинного, вторинного та третинного рівня залежно від вираженості проблеми (Стельмах, 2022). Дослідниця зазначає, що «результат профілактичної роботи значною мірою залежить від своєчасного втручання» та поєднання освітніх, психологічних і соціальних заходів.

Т. Журавель звертає увагу на те, що об'єктами соціальної профілактики можуть виступати як окремі підлітки, так і соціальні групи, які перебувають під впливом негатив-

них соціальних явищ (Журавель, 2022). Такий підхід дозволяє розглядати агресивних підлітків не стільки як носіїв проблемної поведінки, а як групу, що потребує підтримки та соціального супроводу.

Аналіз наукових праць показує, що здебільшого дослідники дотримуються комплексного підходу при вивченні агресивної поведінки підлітків, поєднуючи психологічні, соціально-педагогічні та соціально-економічні чинники. Профілактика агресивних проявів розглядається, як ефективна за умови поєднання індивідуальної підтримки підлітків із системною роботою соціального середовища, спрямованою на створення безпечних умов їхнього розвитку.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні соціальної профілактики агресивної поведінки підлітків та визначенні основних напрямів, підходів і методів її реалізації у сучасному соціальному середовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Агресивна поведінка підлітків розглядається як явище, що формується під впливом як індивідуальних особливостей особистості, так і соціального середовища. У сучасній практиці особливої уваги потребує соціально-профілактична робота, спрямована по-перше на подолання агресивних проявів, і потім на їхнє попередження, формування адекватних способів поведінки та на підтримку позитивної соціалізації підлітків.

Для кращого розуміння структури агресивної поведінки підлітків важливо розглянути її складові. У дослідженні ми виділили основні компоненти агресивної поведінки, що включають когнітивну, емоційну, мотиваційну та поведінкову сфери особистості підлітку (див. рис. 1).

Представлена на рис. 1 структура агресивної поведінки підлітків вказує на те, що агресія не є окремою реакцією, а формується, як результат поєднання внутрішніх переживань підлітку, його установок і набутого соціального досвіду.

Урахування вказаних на рис.1 компонентів дає можливість організувати профілактичну роботу із урахуванням складності проблеми та потреби впливу на різні сфери підлітків. При цьому результат профілактичної діяльності залежить від того, наскільки обрані

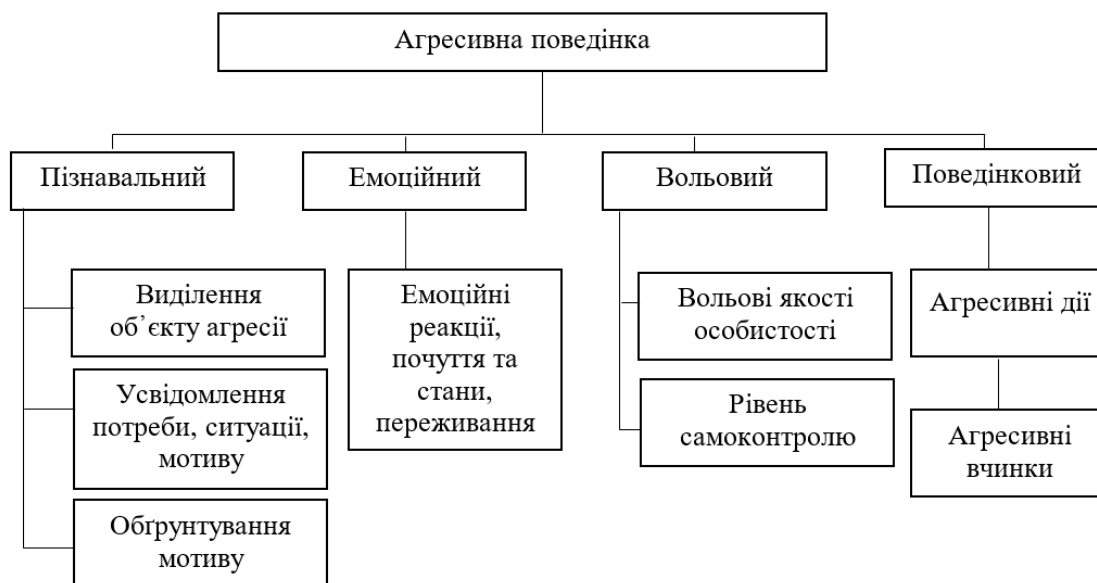

Рис. 1. Складові компоненти агресивної поведінки підлітків

підходи та заходи відповідають індивідуальним особливостям підлітку, що відображено у взаємозв'язку профілактичних підходів із особистісними сферами (див. табл. 1).

Таблиця 1
Взаємозв'язок профілактичних підходів щодо подолання агресивної поведінки з особистісними сферами підлітку

Підходи до профілактики агресивної поведінки	Сфери впливу на особистість
Психоаналітичний	Емоційна
Діяльнісний	Поведінкова
Компетентнісний	Когнітивна, ціннісно-мотиваційна, поведінкова
Гуманістичний	Ціннісно-мотиваційна
Мотиваційно-потребовий	Ціннісно-мотиваційна
Рефлексивний	Емоційна, ціннісно-мотиваційна
Аксіологічний	Ціннісно-мотиваційна
Соціокультурний	Ціннісно-мотиваційна

Представлені в табл. 1 зв'язки показують, що кожен підхід має власну зону впливу, а їхнє поєднання створює загальну систему профілактики.

Важливим чинником соціальної профілактики є її багаторівневність. Майже в усіх наукових дослідженнях соціальної профілактики мова йде про класичну її модель, яка включає первинну, вторинну та третинну. В Державному стандарті соціальної профілактики (Наказ МінСоцПолітики № 912, 2015) вказується, що «послуга первинної соціаль-

ної профілактики надається, якщо проблема/негативне явище у отримувачів послуг не сформовані; послуга вторинної соціальної профілактики надається за наявності високого ризику розвитку проблеми/негативного явища у отримувача послуги; послуга третинної соціальної профілактики надається, якщо проблема/негативне явище існує та завдає негативних наслідків/збитків». У наших дослідженні використано підхід С. Стельмах, відповідно до якого соціальна профілактика реалізується на первинному, вторинному та третинному рівнях (табл. 2).

Таблиця 2
Визначення рівнів соціальної профілактики за С. Стельмах

Рівень профілактики	Спрямованість
Первинна профілактика	Формування позитивних цінностей, навичок самоконтролю та мирного вирішення конфліктів, попередження агресії на ранніх етапах
Вторинна профілактика	Зменшення впливу негативних факторів, корекція агресивної поведінки, підвищення адаптивності підлітку
Третинна профілактика	Мінімізація довготривалих наслідків агресивної поведінки, реабілітація та запобігання повторним проявам

Примітка: систематизовано авторами на основі (Стельмах, 2022)

Відповідно до підходу, зазначеного у табл. 2 (Стельмах, 2022), первинний рівень профілактики спрямований на попередження виник-

нення агресивної поведінки, вторинний на раннє виявлення ризиків, а третинний на подолання вже сформованих девіантних проявів та їхніх рецидивів.

Соціальна профілактика агресивної поведінки підлітків має здійснюватися з дотриманням системи відповідних принципів, серед яких можна виділити наступні:

- принципи соціальної профілактики агресивної поведінки підлітків – формують ціннісно-орієнтовану основу превентивної діяльності та визначають характер взаємодії фахівців із підлітками;

- принцип персоніфікації означає врахування індивідуальних особливостей кожного підлітку, його життєвого досвіду, емоційних станів та соціального оточення, що дозволяє максимально адресно та ефективно вибудувати профілактичну роботу;

- принцип обґрунтованого соціального вибору – ґрунтується на залученні підлітку до усвідомленого прийняття рішень, що стосуються його поведінки та подальшої життєвої стратегії; спрямований на розвиток відповідальності і критичного мислення;

- принцип позитивної реалізації індивіду – передбачає створення умов для самореалізації підлітку в соціально-прийнятних формах (навчання, творчості, спорті чи волонтерській діяльності), що допомагає спрямувати енергію підлітків у конструктивне русло;

- принцип рефлексивної позиції направлений на формування здатності підлітку аналізувати власні емоції, дії та їхні наслідки, що є важливим для усвідомлення причин агресії і розвитку самоконтролю;

- принцип законності, який забезпечує дотримання правових норм у процесі профілактики, формування поваги до закону у підлітків та усвідомлення відповідальності за власні вчинки;

- принцип гуманності підкреслює цінність кожної особистості та спрямований на виховання емпатії у підлітків, доброзичливості та поваги до інших;

- принцип превентивності – передбачає орієнтацію на завчасне виявлення і попередження агресивних проявів, а не лише на їхнє подолання;

- принцип незасудження та прийняття означає створення атмосфери довіри, де підліток не боїться висловлювати свої почуття та

проблеми, а відчуває підтримку і можливість змінитися без цькування чи осуду (Сергєєва, 2016).

Дотримання вказаних принципів дозволяє вибудувати соціально-профілактичну діяльність у гармонійному поєднанні індивідуального підходу, правової і моральної основи та орієнтації на особистісний розвиток підлітку.

Якість профілактичної діяльності безпосередньо залежить від ефективності методів, які застосовуються суб'єктами соціальної профілактики у взаємодії з підлітками. Метод у цьому сенсі розглядають, як інструмент досягнення поставленої мети, тобто систему дій та прийомів, що направлені на вирішення конкретних цілей профілактики. У науковій літературі поняття методу трактується ширше, аніж методика, оскільки методика передбачає чітко визначену послідовність дій, адаптовану до конкретної ситуації.

Аналіз наукових праць показує, що поки немає спільної позиції щодо класифікації методів соціальної профілактики. У нашому дослідженні під методами соціальної профілактики нами розуміється сукупність соціальних, економічних, правових, медичних і психолого-педагогічних заходів, які спрямовані на попередження та стримування негативних явищ на рівні особистості, сім'ї, соціальної групи чи громади.

Дослідники звертають увагу на те, що ефективність профілактичної роботи пов'язана із системним характером заходів та їх відповідністю віковим особливостям підлітків. О. Безпалько підкреслює значення соціально-педагогічної підтримки, орієнтованої на розвиток життєвих компетентностей і успішну соціалізацію молоді (Безпалько, 2023). С. Ворона наголошує на тому, що агресивна поведінка підлітків має складну систему факторів, тому профілактична діяльність має враховувати особистісні характеристики та вплив соціального середовища (Ворона, 2019). Л. Гуцуляк звертає увагу на роль закладів освіти, як провідного простору реалізації профілактичних програм, спрямованих на формування ненасильницьких моделей поведінки (Гуцуляк, 2022).

Серед основних методів соціальної профілактики агресивної поведінки підлітків виділяють психолого-педагогічні, соціально-економічні, правові, медичні та загально-соціологічні. Психолого-педагогічні методи

спрямовані на надання соціально-педагогічної підтримки підліткам, допомогу у виявленні причин агресивної поведінки та створення умов для гармонійного розвитку особистості. Їхнє застосування сприяє формуванню навичок саморегуляції, самопізнання та позитивної соціалізації.

Соціально-економічні методи передбачають формування стабільних умов життєдіяльності підлітків, забезпечення доступу до освіти, культурних і спортивних заходів та підтримку родини. Правові методи спрямовані на формування право-свідомості підлітків, ознайомлення з нормами законодавства та попередження протиправної поведінки. Медичні методи носять профілактичний характер і спрямовані на зміцнення фізичного здоров'я підлітків, що позитивно впливає на їхню емоційну стійкість. Загально-соціологічні методи дозволяють аналізувати соціальні процеси та прогнозувати ризики, пов'язані з підлітковою агресією.

Систематизацію профілактичних заходів відповідно до рівнів соціальної профілактики агресивної поведінки підлітків ми об'єднали у табл. 3.

У комплексі зазначені методи формують поетапну та складну систему профілактики,

спрямовану на забезпечення психологічного, фізичного та соціального благополуччя підлітків і формування соціально-прийнятних моделей поведінки. Описані вище методи реалізуються через конкретні профілактичні заходи, які поєднують освітню, психологічну та соціальну роботу з підлітками. Практична спрямованість соціальної профілактики дозволяє своєчасно виявляти агресивні прояви, коригувати поведінку підлітків та формувати адекватні способи їхньої взаємодії з оточенням.

Практична реалізація соціальної профілактики передбачає використання різних форм роботи, а саме: просвітницьких програм, тренінгів розвитку соціальних навичок, індивідуального консультування, організації дозвілля, а також залучення до профілактичного процесу сім'ї. Як зазначають Т. Журавель та Ю. Удовенко поєднання освітніх, психологічних і соціальних заходів сприяє зниженню прояву деструктивної поведінки та формуванню соціально-прийнятних способів реагування (Журавель, Удовенко, 2022). Водночас В. Огоренко, Р. Тимофєєв і А. Шорніков підкреслюють, що профілактика має здійснюватися на різних рівнях соціального середовища та передбачати міжвідомчу взаємодію (Огоренко; Тимофєєв; Шорніков, 2021).

Таблиця 3

Методи соціальної профілактики агресивної поведінки підлітків та приклади реальних заходів (у розрізі рівнів профілактики)

Методи	Первинна профілактика (для всіх)	Вторинна (групи ризику)	Третинна (стійкі прояви)
Психолого-педагогічні	класні години /тренінги ненасильницької комунікації; навчання навичкам саморегуляції; програми медіації «рівний-рівному»	групові заняття для підлітків із підвищеною конфліктністю; робота з класом після інцидентів; індивідуальні плани підтримки	корекційні програми (керування гнівом, розвиток емпатії); індивідуальний супровід психолога/соціального педагога; сімейні консультації
Соціально-економічні	доступні гуртки/спорт/творчість як «конструктивний вихід енергії»; підтримка дозвілля в громаді	адресна допомога сім'ям у складних обставинах; включення підлітку в соціальні проекти/волонтерство	індивідуальний кейс-менеджмент (соціальні послуги для сім'ї); супровід у поверненні до навчання/соціуму
Правові	правова освіта; правила безпечної поведінки; формування розуміння відповідальності	профілактичні бесіди з участю школи/служб у справах дітей; відновні практики	міжвідомча взаємодія (школа-служби-ювенальна превенція); індивідуальні програми попередження повторних правопорушень
Медичні	проф. огляди; просвіта щодо сну/ харчування/ стресу; рухова активність	скринінг психоемоційного стану; направлення до фахівців при потребі	реабілітаційні маршрути; підтримка при супутніх розладах (за показами)
Загально-соціологічні	моніторинг шкільного клімату; опитування щодо булінгу/ конфліктів; аналіз факторів ризику	поглиблені діагностичні заходи в класах із високою конфліктністю	оцінка ефективності втручання; корекція програм на основі даних, повторний моніторинг

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений теоретичний аналіз показав, що соціальна профілактика агресивної поведінки підлітків має різний характер та реалізується через різні форми діяльності, які доповнюють одне одного. До них належать: соціологічні дослідження, науково-методична діяльність, профілактично-корекційна, медично-психологічна, психо-профілактична, організаційно-інформаційна та методично-просвітницька робота. Їхнє поєднання дозволяє реагувати на вже наявні прояви агресії, а також попереджати їхнє повторне виникнення.

Встановлено, що соціологічні дослідження виконують діагностичну функцію, оскільки забезпечують отримання актуальної інформації щодо поведінкових ризиків підлітків, їхніх ціннісних орієнтацій та соціального самопочуття. Науково-методична діяльність сприяє удосконаленню профілактичних програм і поширенню ефективних практик, тоді як профілактично-корекційна робота орієнтована на індивідуальну допомогу підліткам, які переживають кризові стани або демонструють агресивні реакції.

Аналіз також показав, що медично-психологічна та психопрофілактична робота забез-

печують своєчасне виявлення емоційних труднощів і сприяють формуванню навичок саморегуляції, що знижує ризик деструктивної поведінки. Водночас організаційно-інформаційна та методично-просвітницька діяльність створюють умови для підвищення обізнаності підлітків і фахівців, формуючи спільне профілактичне середовище.

Ефективність соціальної профілактики агресивної поведінки підлітків визначається не окремими заходами, а узгодженістю різних форм роботи, їх адаптацією до потреб підлітків і постійним оновленням змісту профілактичних програм. Важливою умовою позитивного результату є також поєднання діагностичної, корекційної та просвітницької діяльності, що дозволяє забезпечити стійкий профілактичний ефект.

Перспектива подальших досліджень полягає у емпіричному вивченні результатів конкретних форм профілактичної роботи, в аналізі впливу оточення та середовища (військових дій в країні, цифрового середовища тощо) на агресивну поведінку підлітків, а також у розробці інтегрованих моделей соціальної профілактики, що мають враховувати міжвідомчу взаємодію та ресурси громади.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арама Т. М., Шимко І. М. Соціально-педагогічна профілактика агресивної поведінки учнівської молоді. *Актуальні проблеми досліджень у галузі соціальної педагогіки і соціальної роботи: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти 19 травня 2023 року*. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, : 2023. С. 12–17.
2. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі. Навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2023. 208 с.
3. Ворона С.В. Феномен агресивної поведінки у підлітковому віці. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України*. Харків, 2019. С. 294–296.
4. Гуцуляк Л. Профілактика агресивної поведінки підлітків у закладах загальної середньої освіти: Теоретичний аспект. *Humanitas*. 2022. Вип. 1. С. 22–28. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.1>
5. Журавель Т., Удовенко Ю. Профілактика деструктивної поведінки підлітків. Видавництво ФОП Буря О.Д. Київ, 2022. 144 с.
6. Мазоха І. С. Конфліктність та агресивність як прояви деструктивних станів особистості: теоретичний і практичний аспект. *Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені Академіка Степана Дем'янчука*. 2025. С. 172–177. <https://doi.org/10.32782/3041-2021/2025-3-24>
7. Огоренко В. В., Тимофеев Р. М., Шорніков А. В. Агресивна поведінка: від теорії до практики. *Український вісник психоневрології*. 2021. Том 29. Випуск 3 (108). С. 48–51. <https://doi.org/10.36927/2079-0325>
8. Платонова О. Г., Дрижак Т. І. Причини виникнення і форми прояву агресивної поведінки у підлітків в умовах воєнного стану. *Тринадцять Сіверянські соціально-психологічні читання: матеріали Міжнар. наук. онлайн-конф. (25 листоп. 2022 р.) / за наук. ред. Л.М. Завацької*. Чернігів, 2023. Т. 2. С. 140–145.
9. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики: Наказ Міністерства Соцполітики України № 912. Прийняття від 10.09.2015. Документ z1155-15, чинний. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15#Text>

10. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.
11. Сергеева К. В. Профілактика агресивної поведінки підлітків у центрах соціально-психологічної реабілітації: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Київ, 2016. 368 с.
12. Стельмах С. Профілактика складних життєвих обставин: концептуалізація поняття. *Social Work and Education*. 2022. Vol. 9. No. 1. с. 134–146. DOI: 10.25128/2520-6230.22.4.11
13. Shcherban T., Bretsko I., Varha V. Feachers of aggressive behavior in adolescent age. *Social Work and Education*. 2022. Vol. 9. No. 3. с. 422–433. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.3.8>

REFERENCES:

1. Arama, T.M., & Shymko, I.M. (2023). Sotsialno-pedahohichna profilaktyka ahresyvnoi povedinky uchnivskoi molodi [Socio-pedagogical prevention of aggressive behavior of student youth]. Aktualni problemy doslidzhen u haluzi sotsialnoi pedahohiky i sotsialnoi roboty: materialy vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii zdobuvachiv vyshchoi osvity (pp. 12–17). Kharkiv: KhNPU imeni H. S. Skovorody. [in Ukrainian].
2. Bezpalko, O.V. (2023). Sotsialna pedahohika: skhemy, tablytsi, komentari [Social pedagogy: schemes, tables, comments]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury. [in Ukrainian].
3. Vorona, S.V. (2019). Fenomen ahresyvnoi povedinky u pidlitkovomu vitsi [The phenomenon of aggressive behavior in adolescence]. Psykholohichni ta pedahohichni problemy profesiinoi osvity ta patriotychnoho vykhovannia personalu systemy MVS Ukrainy (pp. 294–296). Kharkiv. [in Ukrainian].
4. Hutsuliak, L. (2022). Profilaktyka ahresyvnoi povedinky pidlitkiv u zakladakh zahalnoi serednoi osvity: teoretychnyi aspekt [Prevention of aggressive behavior of adolescents in general secondary education institutions: theoretical aspect]. *Humanitas*, 1, 22–28. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.1> [in Ukrainian].
5. Zhuravel, T., & Udovenko, Yu. (2022). Profilaktyka destruktivnoi povedinky pidlitkiv [Prevention of destructive behavior of adolescents]. Kyiv: FOP Buria O.D. [in Ukrainian].
6. Mazokha, I. S. (2025). Konfliktnist ta ahresyvnist yak proiavy destruktivnykh staniv osobystosti: teoretychnyi i praktychnyi aspekt [Conflict and aggression as manifestations of destructive personality states: theoretical and practical aspect]. *Visnyk Mizhnarodnoho ekonomiko-humanitarnoho universytetu imeni Akademika Stepana Demianchuka* (pp. 172–177). <https://doi.org/10.32782/3041-2021/2025-3-24> [in Ukrainian].
7. Ohorenko, V.V., Tymofieiev, R.M., & Shornikov, A.V. (2021). Ahresyvna povedinka: vid teorii do praktyky [Aggressive behavior: from theory to practice]. *Ukrainskyi visnyk psykhonevrolohii*, 29(3), 48–51. <https://doi.org/10.36927/2079-0325> [in Ukrainian].
8. Platonova, O.H., & Dryzhak, T.I. (2023). Prychyny vynykennia i formy proiavu ahresyvnoi povedinky u pidlitkiv v umovakh voiennoho stanu [Causes and forms of aggressive behavior of adolescents under martial law]. *Trynadtsiati Siverianski sotsialno-psykholohichni chytannia: materialy mizhnarodnoi naukovoi onlain-konferentsii* (Vol. 2, pp. 140–145). Chernihiv. [in Ukrainian].
9. Pro zatverdzhennia Derzhavnogo standartu sotsialnoi posluhy profilaktyky: Nakaz MinSotspolityky Ukrainy № 912 (2015) [On approval of the State standard of social service prevention]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15#Text> [in Ukrainian].
10. Semyhina, T. (2020). Suchasna sotsialna robota [Modern social work]. Kyiv: Akademiia pratsi, sotsialnykh vidnosyn i turyzmu. [in Ukrainian].
11. Serhieieva, K. V. (2016). Profilaktyka ahresyvnoi povedinky pidlitkiv u tseentrakh sotsialno-psykholohichnoi reabilitatsii [Prevention of aggressive behavior of adolescents in centers of socio-psychological rehabilitation] (PhD dissertation). Kyiv. [in Ukrainian].
12. Stelmakh, S. (2022). Profilaktyka skladnykh zhyttievnykh obstavyn: kontseptualizatsiia poniattia [Prevention of difficult life circumstances: conceptualization of the concept]. *Social Work and Education*, 9(1), 134–146. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.4.11>
13. Shcherban, T., Bretsko, I., & Varha, V. (2022). Features of aggressive behavior in adolescent age. *Social Work and Education*, 9(3), 422–433.

Дата першого надходження статті до видання: 27.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 05.05.2026